

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 911.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.62.10-16>

Машіка Ганна Василівна,
доктор географічних наук, доцент
Нич Тетяна Василівна,
кандидат географічних наук

Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна, e-mail: mashika.g.v.@i.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, e-mail: tatyana2510@ukr.net

ГЕОПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування та практичне дослідження геопросторової організації туристичних територій в контексті рекреаційного природокористування.

Методика. В дослідженні використані загальнонаукові методи, зокрема аналіз і синтез, методи порівняння та узагальнення, системний підхід, індукція та дедукція, конкретно наукові методи: історико-географічний, порівняльно-географічний. В якості методологічної основи використано розробки, які викладені в наукових працях Ю.А. Веденіна, О.О. Бейдика, О.О. Любіцевої, М.Й. Рутинського, В.І. Стафійчука, В.Л. Петранівського, Л.І. Топалової та ін. Природокористування розглянуто як прикладна наукова галузь, що базується на природо-наукових знаннях і комплексі фундаментальних суспільно-економічних дисциплін.

Результати дослідження. Опрацьовані теоретико-методологічні положення досліджень геопросторової організації туристичних територій з урахуванням рекреаційного природокористування (в даному випадку розглядається як практика та суспільний досвід використання природних умов природно-рекреаційних ресурсів) в контексті збалансованого розвитку.

Наукова новизна. Запропоновано комплексний підхід до оптимізації туристичних територій в умовах рекреаційно-туристичної діяльності з урахуванням потреб рекреаційного природокористування, балансу інтересів суспільства та природи. Проведені дослідження та здійснена оцінка механізму формування геопросторової організації туристичних територій, враховуючи використання Смарагдових об'єктів.

Практична значимість. Полягає в розробці та практичному застосуванні теоретичного підґрунтя дослідження туристичних територій в контексті рекреаційного природокористування. Результати досліджень можуть впроваджуватись під час розробки заходів із адаптації територій до рекреаційних навантажень, зміни умов середовища та зворотнього впливу рекреаційно-туристичної діяльності, при викладанні навчальних дисциплін «Теорія та практика рекреаційно-туристичного природокористування», «Природокористування», «Сільський зелений туризм», «Основи зеленого туризму та рекреації», формуючи свідомість у молодого покоління під час проходження навчання у ЗВО.

Ключові слова: туристична територія, геопросторова організація, рекреаційне природокористування.

UDC 911.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.62.10-16>

Mashika Hanna Vasylyivna,
Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor
Nych Tetyana Vasylyivna,
Candidate of Geographical Sciences

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine,
e-mail: mashika.g.v.@i.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
Ukraine, e-mail: tatyana2510@ukr.net

GEOOSPATIAL ORGANIZATION OF TOURIST AREAS IN THE CONTEXT OF RECREATIONAL NATURE MANAGEMENT

The purpose of this article is a theoretical justification and practical study of the geospatial organization of tourist areas in the context of recreational nature.

Method. General scientific methods were used in the research, in particular analysis and synthesis, methods of comparison and generalization, system approach, induction and deduction and specifically scientific methods: historical-geographical, comparative-geographical. As a methodological basis used developments, which are set out in the scientific works of Yu.A. Vedenina, O.O. Beydika, O.O. Lyubitseva, M.Y. Rutinsky., V.I. Stafiychuk, V.L. Petranovsky, L.I. Topalova and others. Nature management is considered as an applied scientific field based on natural science knowledge and a set of fundamental socio-economic disciplines.

Research results. Theoretical and methodological provisions of research of geospatial organization of tourist territories taking into account recreational nature use (in this case it is considered as practice and social

experience of use of natural conditions of natural and recreational resources) in the context of balanced development are developed.

Scientific novelty. A comprehensive approach to the optimization of tourist areas in terms of recreational and tourist activities, taking into account the needs of recreational nature, the balance of interests of society and nature. Research and evaluation of the mechanism of formation of geospatial organization of tourist areas, taking into account the use of emerald objects.

Practical significance. It consists in the development and practical application of the theoretical basis for the study of tourist areas in the context of recreational nature. The results of research can be implemented during the development of measures to adapt areas to recreational loads, changes in environmental conditions and the reverse impact of recreational and tourist activities, in teaching disciplines "Theory and practice of recreational and tourist nature", "Nature", "Rural green tourism". "Fundamentals of green tourism and recreation", forming the consciousness of the younger generation during training in the Free Economic Zone.

Key words: tourist territory, geospatial organization, recreational food use.

Постановка наукової проблеми. Наукове забезпечення дослідження геопросторової організації туристичних територій вимагає використання наукових доробок суміжних наук, для яких туризм став об'єктом дослідження і кожна з цих наук (історія, географія, економіка, соціологія, психологія, педагогіка, культурологія) має свій метод дослідження, свій поняттєво-термінологічний апарат, тобто власний науковий інструментарій дослідження туризму як суспільного явища у багатомірності проявів процесів і явищ, пов'язаних з подорожуючою людиною та природним середовищем. Геопросторовою організацією туристичного процесу, зокрема територій, займається географія туризму як складова туризмології [3].

Аналіз стану досліджуваної проблеми та рівень її вирішення. Питаннями рекреаційного природокористування територій займались О.Бейдик, Ю.Веденін, І.Зорин, В. Нудельман, І.Родичкін, геопросторової організації – І.Дудник, О.Любіцева, М.Мальська, О.Шаблій та ін. Більшість суспільних проблем мають у своїй основі проблеми його взаємовідносин з навколишнім середовищем [1-7].

Вклад основного матеріалу. Упродовж останніх десятиліть, процес формування туристичних територій відбувається швидкими темпами. Разом зі зростанням розмірів територій рекреаційно-туристичного призначення, зазнають значних змін і компоненти природного середовища – як усередині самих територій, так і на прилеглих до нього територіях. Рекреаційно-туристична діяльність не є винятком: заміна природних компонентів та активна людська діяльність призводять до того, що на туристичних територіях встановлюється особливе природокористування, що може суттєво впливати на функціонування урбанізованих територій. Створення в даному контексті зелених зон, наприклад, зменшує суттєво погіршення якості повітря, підвищує комфортність середовища для проживання, розвитку низки серйозних захворювань (або загострення вже існуючих – хронічних) у мешканців урбанізованих та промислових територій.

Дослідження геопросторової організації туристичних територій має хронологічні, хорологічні, діяльнісні напрями вивчення. Рекреаційне природокористування є міждисциплінарним напрямком географічних досліджень про умови і можливості території щодо збалансованого розвитку туризму, закономірності його геопросторової (територіальної) організації відповідно до дії внутрішніх та зовнішніх чинників, яка формує просторові аспекти функціонування туризму. Методологічний апарат дозволяє дослідити вплив природного і соціально-економічного середовища на розвиток туристичних територій. Геопросторова організація туристичного процесу, відбита у структурованості, типах та формах функціонування ринків туристичних послуг різних ієрархічних рівнів, які складаються в конкретних умовах глобалізованого ринкового середовища.

Геопросторова організація туристичних територій має враховувати концепції наукових досліджень з географії рекреації і туризму: концепцію територіальних рекреаційних систем, концепцію туристичного простору, концепцію сприйняття простору, концепцію периферії В. Крісталлера, концепцію туристичної урбанізації, концепцію району (території) туристичної активності [3].

Організація рекреаційно-географічного простору включає: форму територіальної організації рекреаційної діяльності; просторові процеси і явища, пов'язані з використанням населенням вільного часу; задоволення потреб рекреантів, туристів, подорожуючих; рекреаційно-туристичні ресурси, їх оцінку, навантаження на рекреаційні ландшафти; інфраструктурні туристичні

ресурси, їх оптимізацію та функціонування; органи місцевого самоврядування; туристичний імідж регіонів; геомаркетингові заходи; ринок туристичних послуг.

Організація рекреаційно-туристичних циклів забезпечує: інтеграцію соціальних, технологічних та природних ритмів (добові, тижневі, річні/сезонні); гетерогенність географічного простору (природний, суспільний, культурний, економічний простір, в межах якого відбуваються рекреаційно-туристичні явища та процеси) - рекреаційно-туристична діяльність розглядається як просторовий процес; динамізм туристичних явищ і їх циклів розвитку в часі;

О.О. Любіцева виділяє види рекреаційно-географічного (туристичного) простору: а) реальний або формальний - що ідентифікується з простором облаштованим, головним чином, закладами гостинності та супутньою базою; б) функціональний – що є виразом рекреаційно-туристичної активності людини в географічному просторі; в) перцепційний або перцепційно-ментальний, який є індивідуальною чи груповою уявою реального рекреаційно-географічного (туристичного) простору (віртуальне його відображення) [3-5].

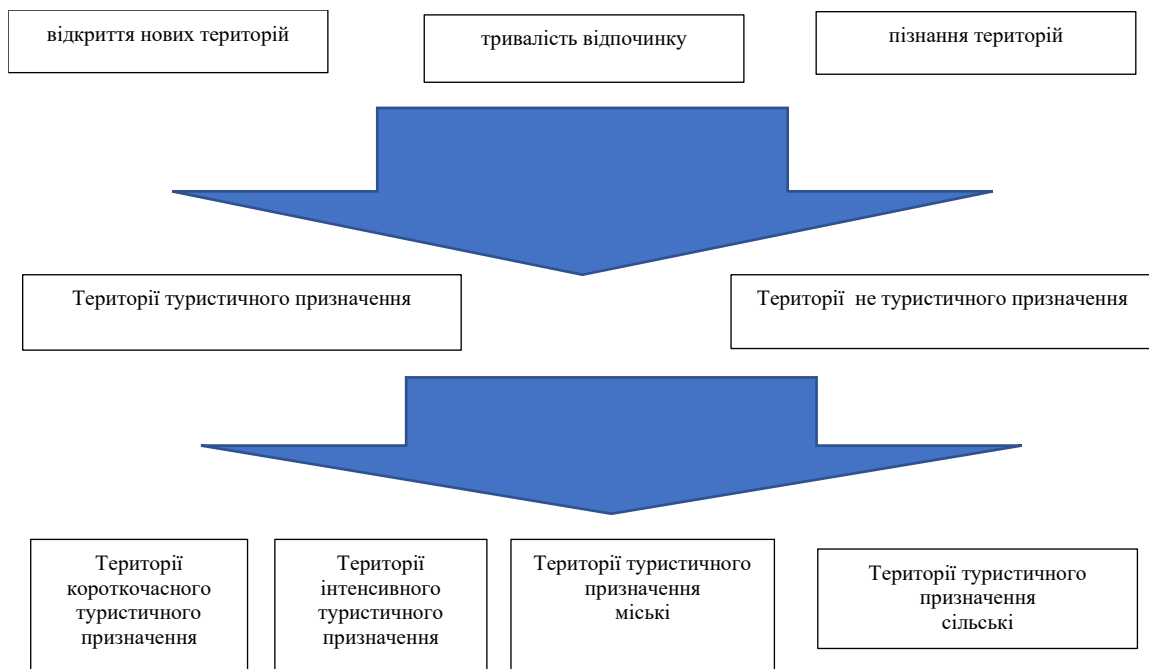

Рис. 1. Мотиваційна складова організації туристичних територій

На основі мотиваційної складової (рис. 1) можливо виділити передумови для формування геопросторової організації туристичної території. В нашому випадку можливо виділяти групи територій туристичного призначення, як за функціональним призначенням (реалізації конкретних туристичних функцій у просторі в процесі рекреаційно-туристичної діяльності), так і за розміщенням території (відносно проживання туристів).

Туристична територія виступає базовою складовою в географічному середовищі, де відбуваються рекреаційно-туристична діяльність з притаманними їй специфічними процесами: концентрація (туристів, туристичних ресурсів), агломерування (туристичної інфраструктури), регіоналізація (туристичні регіони та їх спеціалізація), ієрархізація, спеціалізація (туристичного простору)

Розвиток туристичної території, формування її структури, територіальної організації, системи дестинацій і опорного туристичного каркасу відбувається відповідно до рекреаційного природокористування як взаємодії суспільства та природи. Потреба суспільства у відпочинку, природних ресурсах має вплив на навколишнє природне середовище, зменшуючи природні території, зростаючи запити та потреби у використанні в більших масштабах природних ресурсів. [3,17].

Варто відмітити, що Стафійчук ВІ. зазначає, що природокористування є виробничо-науковою діяльністю людини, спрямованою на комплексне вивчення, освоєння, використання, перетворення, відновлення та охорону природного середовища. Звідси рекреаційне природокористування – це раціональне використання природних багатств для задоволення

рекреаційних потреб людини [14].

Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. визначають рекреаційне природокористування як комплекс заходів, пов'язаних із використанням природних ресурсів, з метою оздоровлення людини, відновлення її фізичного та психологічного самопочуття, розширення екологічного і культурного світогляду [13].

Любіцева О.О. відмічає, що рекреаційне природокористування ґрунтується на таких закономірностях: обмеженість самовідтворення та саморегулювання природи; залежність змін компонентів природи від антропогенного впливу; формування природно-антропогенних територіальних комплексів рекреаційно-туристської спеціалізації на основі комплексування природних та суспільних елементів (ресурсів). Базисною засадою рекреаційного природокористування є відновлення ресурсів, враховуючи напрямки формування рекреаційно-туристичної діяльності: використання рекреаційно-туристичних ресурсів, антропогене навантаження, залучення туристичної інфраструктури. [3].

Відповідно до «Конвенції про захист довкілля та сталий розвиток у Карпатському регіоні», ми обрали модельною територією даний регіон, який репрезентує важливі аспекти геопросторової організації туристичних територій в контексті рекреаційного природокористування, де до проблем розвитку туристичних територій привернута серйозна увага на всіх рівнях.

Особливо актуальним постає питання збільшення заповідності території, системи зелених територій, які допоможуть скоротити обсяги втрат біотичного та ландшафтного різноманіття.

Згідно О.О. Любіцевої, зелені зони за функціональною ознакою, поділяються на три основні групи: а) озеленені території загального користування: парки культури та відпочинку, парки відпочинку, сквери і бульвари, спеціалізовані парки; б) озеленені території обмеженого користування - на міжбудинкових житлових територіях, ділянках землекористування дитячих закладів, шкіл, вузів, наукових і лікувальних закладів, підприємств та організацій; в) озеленені території спеціального призначення - санітарно-захисні зони промислових підприємств, водоохоронні, меліоративні та лісозахисні смуги, оранжерейні господарства та розплідники, коридори інженерних мереж, озеленені частини вулиць, доріг і кладовищ. [5].

Необхідно передбачити створення та підтримання розвитку природоохоронних територій, що мають значний потенціал цінних та унікальних територій. Так, наприклад, в Чернівецькій області нараховується 331 заповідна територія та об'єкт, загальною площею понад 103 тис. га, що складає 12,8% території області (загальний показник по Україні – 6,7 % територій) із них - 25 об'єктів мають загальнодержавне значення, а саме: національні природні парки «Вижницький», «Черемоський» та «Хотинський», 10 заказників, 9 пам'яток природи, 2 дендропарки та Чернівецький ботанічний сад. Важливим є розвиток на території національних природних парків центрів екологічної освіти та виховання. Для цього є вже певні напрацювання, зокрема створення еколого-просвітницького центру в НПП «Вижницький». Перспективним є створення в НПП «Хотинський» експозиції іхтіофауни басейну річки Дністер та музею дикої природи під відкритим небом на Путильщині. [12].

Варто, також, враховувати Смарагдові об'єкти, які мають дуже високу міжнародну цінність, можуть стати центрами туристичних територій різного ієрархічного рівня, або дати поштовх для розвитку туристичних територій. Екологічна мережа також може виступати комплексною, багатофункціональною природною системою, яка формує туристичні території. Як приклад, на території Івано-Франківської області знаходяться 6 основних об'єктів, що відповідають критеріям Смарагдової мережі та включені до рекомендованого переліку українською стороною конвенції: природний заповідник «Горгани»; Карпатський національний природний парк; національний природний парк «Гуцульщина»; Галицький національний природний парк; Верховинський національний природний парк; Дністровський регіональний ландшафтний парк.

Серед природно-заповідних об'єктів Львівщини, до Смарагдових об'єктів України відносяться природний заповідник Розточчя та національний природний парк «Сколівські Бескиди» [11].

В Закарпатській області, з 2016 р., Карпатський біосферний заповідник є одним з об'єктів Смарагдової мережі, з 2013 р. національний природний парк «Синевир» став одним із об'єктів Смарагдової Мережі Європи (особливо цінні природні комплекси і об'єкти, Червонокнижні, рідкісні і зникаючі види біорізноманіття, зникаючі типи природних середовищ Європи, що потребують впровадження спеціальних заходів їх збереження та охорони). В 2012 р., національний природний парк «Зачарований край» став кандидатом на включення до Смарагдової мережі [16].

У той же час цілком очевидними є суттєва трансформація туристичного процесу, в контексті рекреаційного природокористування, зокрема його геопросторової організації, яка є важливим напрямком географічних досліджень, перерозподілу туристичних потоків та конфігурації туристичних територій, спричинені COVID-19.

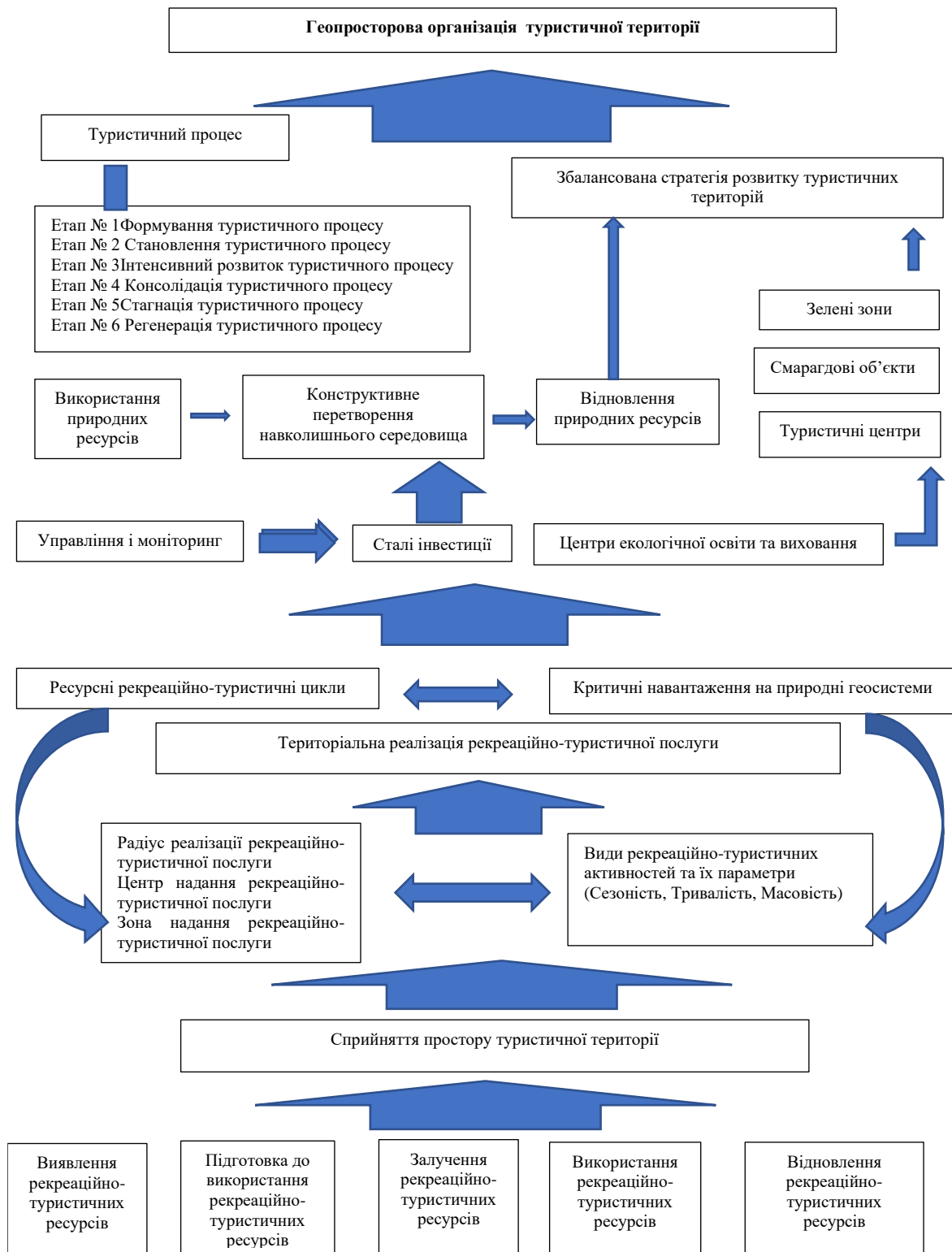

Рис. 2. Формування геопросторової організації туристичних територій в контексті рекреаційного природокористування

Відповідно до запропонованої моделі, анізотропність туристичного геопростору виражається у нерівномірності туристичних рухів, розташуванні destinations, наслідком чого є сферичність геопросторової організації туристичних територій. Мірами туристичного процесу у географічному просторі виступають віддаль між туристичними destinations, час та кошти на подолання відстані в межах туристичної території.

Висновки: Теоретичними основами в дослідженні виступили: при формуванні просторової організації туристичних територій, враховуючи механізм розвитку рекреаційно-туристичного природокористування – концепція периферії В. Крісталлера, концепція туристичної урбанізації, концепція території туристичної активності, концепція територіальної туристичної активності (розподіл туристичних потоків), концепція туристичної урбанізації (туристичних рухів), концепція периферії (мотивація обрання туристичних локацій), концепція перцепції простору (візуалізація туристичних destinations, сприйняття туристичної території). На основі мотиваційної складової, виділено передумови для формування геопросторової організації туристичної території, враховуючи функціональне призначення. Згідно запропонованої моделі «Геопросторової організації туристичних територій в контексті рекреаційного природокористування», анізотропність туристичного геопростору виражається у нерівномірності туристичних рухів, destinations, наслідком чого є сферичність геопросторової організації туристичних територій. Віддзеркаленням туристичного процесу у географічному просторі виступають не лише віддаль між туристичними destinations, але й час та кошти на подолання відстані.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О., Новосад Н.О. Унікальна Україна : географія та ресурси туризму : навч. посіб. – К. : Альтерпрес, 2013.
2. Дудник І. М. Особливості геопросторової організації послуг роздрібною торгівлі в сільській місцевості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/geoeco/article/view/9517>
3. Любіцева О.О., Мальська М.П., Зінко Ю.В. Концептуальні засади географії рекреації і туризму [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbimik/vipusk11/v111.pdf>
4. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Навчальний посібник. 2-е вид., перероб та доп.-К.:»Альтерпрес», 2003.-436с.
5. Любіцева О.О., Кочеткова І.В. Теоретичні та прикладні питання рекреаційно-туристичного природокористування в столичному місті [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/lubiceva4.htm
6. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. П. Міжнародний туризм та послуги: Підручник. — К.: Знання, 2008. — 661 с.
7. Мальська М. П. Формування і розвиток просторових систем послуг (теорія та практика реалізації): автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05 [Електронний ресурс] /; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. — Л., 2011. — 40 с.: рис. — укр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lgtinfo.com.ua/images/stories/disertation/mal1.pdf>
8. Пушкар Б.Т., Пушкар З.М. Територіальна організація рекреаційного господарства регіону. – Тернопіль: «Вектор» 2014. – 196с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2589/1/територіальна_організація=верстка.pdf.
9. Радченко Е. С. Теоретичні основи формування та розвитку туристичного потенціалу регіону [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/214.pdf.
10. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області в 2018 році [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90_%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%AC_2018.pdf.
11. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Львівській області в 2019 році [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1DK8sRIPP0u3P6b3h_N879NaFEae5EcT/view
12. Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища у 2019 році Чернівецька область [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mer.gov.ua/news/35990.html>.
13. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство. Навч. посібник. – Львів: Знання, 2006. – 168 с.
14. Стафійчук В. І. Рекреологія: навчальний посібник. – Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2017. – 428 с.
15. Телюра Н.А. Теоретичні аспекти рекреаційного природокористування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34934/19-Teljura.pdf?sequence=1>.
16. Щорічні національні доповіді про стан довкілля Закарпаття та екологічні паспорти Закарпатської області [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ecozakarpat.gov.ua/?page_id=308.
17. Beydik A., Topalova O. (2018) Theoretical and practical aspects of recreation and tourism environmental management. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka GEOGRAFIYA* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography], 1 (70), 15-21 (in Ukrainian, abstr. in English). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-3.pdf>.

References

1. Bejdyk O.O., Novosad N.O. Unikalna Ukrainyina : geografiya ta resursy turyzmu : navch. posib. – K. : Al'terpres, 2013.
2. Dudnyk I. M. Osoblyvosti geoprostorovoyi organizatsiyi poslug rozdribnoyi torgivli v sil's'kij miscevoli [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://periodicals.karazin.ua/geoeco/article/view/9517>
3. Lyubiceva O.O., Mal's'ka M.P., Zin'ko Yu.V. Konceptual'ni zasady geografiyi rekreaciyi i turyzmu [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbimik/vipusk11/v111.pdf>
4. Lyubiceva O.O. Ry'nok tury'st'y'chny'x poslug. Navchal'ny'j posibny'k. 2-e vy'd., pererob ta dop.-K.:»Al'terpres», 2003.-436s.
5. Lyubiceva O.O., Kochetkova I.V. Teorety'chni ta pry'kladni py'tannya rekreacijno-tury'st'y'chnogo pry'rodokory'stuvannya v stoly'chnomu misti [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: https://tourlib.net/statti_ukr/lubiceva4.htm

6. Mal's'ka M. P., Antonyuk N. V., Gany'ch N. P. Mizhnarodny`j tury`zm ta posludy` : Pidruchny`k. — K.: Znannya, 2008. — 661 s.
7. Mal's'ka M. P. Formuvannya i rozvy`tok prostorovy`x sy`stem poslug (teoriya ta prakty`ka realizaciyi): avtoref. dy`s. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.05 [Elektronny`j resurs] /; NAN Ukrainy`, In-t region. doslidzh. — L., 2011. — 40 s.: ry`s. — ukp. [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: <http://www.lgtinfo.com.ua/images/stories/dissertation/mal1.pdf>
8. Pushkar B.T., Pushkar Z.M. Tery`torial`na organizaciya rekreacijnogo gospodarstva regionu. — Ternopil` : «Vektor» 2014. — 196s. [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2589/1/tery`torial`na\\_organizaciya=verstka.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2589/1/tery`torial`na_organizaciya=verstka.pdf).
9. Radchenko E. Ye. Teorety`chni osnovy` formuvannya ta rozvy`tku tury`sty`chnogo potencialu regionu [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/214.pdf.
10. Regional`na dopovid` pro stan navkoly`shn`ogo pry`rodnogo seredovy`shha v Ivano-Frankiv`s'kij oblasti v 2018 roci [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90_%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%AC_2018.pdf.
11. Regional`na dopovid` pro stan navkoly`shn`ogo pry`rodnogo seredovy`shha u L`vivs`kij oblasti v 2019 roci» [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: https://drive.google.com/file/d/1DK8sRIPP08u3P6b3h_N879NaFEae5EcT/view
12. Regional`ni dopovidi pro stan navkoly`shn`ogo pry`rodnogo seredovy`shha u 2019 roci Chernivec`ka oblast` [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: <https://mepr.gov.ua/news/35990.html>.
13. Petraniv`s'ky`j V.L., Ruty`ns`ky`j M.J. Tury`sty`chne krayeznavstvo. Navch. posibny`k. — L`viv: Znannya, 2006. — 168 s.
14. Stafijchuk V. I. Rekreologiya: navchal`ny`j posibny`k. — Xerson: OLDI PLYuS, 2017. — 428 s.
15. Telyura N.A. Teorety`chni aspekty` rekreacijnogo pry`rodokory`stuvannya [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34934/19-Teljyra.pdf?sequence=1>.
16. Shhorichni nacional`ni dopovidi pro stan dovkillya Zakarpattya ta ekologichni pasporty` Zakarpats`koyi oblasti [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: https://ecozakarp.at.gov.ua/?page_id=308.
17. Beydik A., Topalova O. (2018) Theoretical and practical aspects of recreation and tourism environmental management. Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka GEOGRAFIYA [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography], 1 (70), 15-21 (in Ukrainian, abstr. in English). [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-3.pdf>.